

ER IDENTITETEN VIKTIGST?

Den internasjonale orden vi fikk etter tredveårskrigen slutt (1648), var basert på begrepet maktbalanse. Intet land skulle bli så mektig i Europa at det kunne true med helt ut å dominere de andre. Den første verdenskrigen skyldtes Tysklands ønske om å tilrive seg mer makt enn de andre landene var interessert i. Den andre verdenskrigen kan sees som en fortsettelse av den første. I 1945 ble den multilaterale maktbalansen i Europa erstattet med bilateral balanse på global basis. Denne verdensorden, som altså varte frem til Berlinmurens fall i 1989, hadde som underliggende element atomvåpen der de to maktblokkene hadde mulighet for gjensidig utslettelse.

I 1989 står USA alene tilbake som hegemon, dvs. som supermakt. I fjor gav Robert Cooper, tidligere rådgiver til Tony Blair og nå generaldirektør i EU-systemet, ut boken *The Breaking of Nations*. Her sammenligner han 1989 med 1648. Ved begge anledninger er det snakk om endringer i den internasjonale orden.

I dag definerer alle land sin strategi i forhold til USA. Og Amerika, på sin side, er uvillig til å underordne seg internasjonale spilleregler, om de ikke er i USAs interesser, eller om de hemmer Amerika på uønsket vis. På et vis står USA utenfor systemet, og over det, mener Robert Cooper, som dets beskytter eller ivaretaker. For en tid er det kanskje like greit slik, mener han. Tanken er vel at systemet da kan få tid til å "sette" seg, eller finne en stabil likevekt. På den annen side, den mektige elsker vi å hate.

Det er lett å sammenligne "hegemonen" – dvs. det land i verden som sitter på de største maktmidlene – med vårt idealbilde av hvordan dette mektige landet bør oppføre seg. Men kanskje er det mer meningsfylt å sammenligne med hvordan *andre* dominerende nasjoner har brukt sin makt i tidligere tider? Eller man kan reflektere rundt hvordan andre land i verden i dag ville oppført seg som hegemon. Hvordan vil verden se ut om Frankrike og USA bytter plass hva gjelder økonomisk og militær makt? Ville du sovet bedre om natten da?

Den 19. mars 2004, på ettårs-dagen for "seieren" i Irak – som uten tvil må skrives i gåseøyne – hadde president Bush samlet ambassadører og senior diplomater fra 83 land til en markering i Det hvite hus. CNN var også der. En selsom seanse. Jeg fikk assosiasjoner til Øst-Europa et par tiår tilbake eller til Keiseren i Roma for et par tusen år siden: Undersåttene eller vasallene bringes tilbake i folden. Hyller keiseren som tross alt vet best – og alltid vil vite best.

Den artigste og mest originale bidraget i Robert Coopers bok, fanges opp i de fem ordene: "Identitet er viktigere enn interesser". Når et land må fatte store og skjebnesvangre avgjørelser, kan interesser vike for mer grunnleggende verdier.

Hva slags folk ønsker vi å være?

I 1914 var det neppe i Belgias interesse, snevert definert, å nekte tyske styrker å gå gjennom landet for å angripe Frankrike. Rett nok vil man da bryte det grunnleggende prinsipp om nøytralitet som Belgia var tuftet på. Men belgierne visste at de bare kunne oppholde de tyske styrkene et par dager og at egne tap ville bli store. Men, sier Cooper, ”spørsmålet om interesser er feil å stille”. Her er ikke snakk om en bokholders finregning på utgifter og inntekter, på fordeler og ulemper. Belgierne ”sloss fordi det var hva slags folk de var, og de hadde intet ønske om å være anderledes”.

Slike korsveier kaller Cooper “defining moments”. Folkets identitet defineres. Hva står vi for? ”I slike tider viser landet sin nasjonale myte – eller skaper en ny.” Og ut av denne myten eller identiteten flyter de nasjonale interessene.

Sverige valgte en annen linje under den andre verdenskrigen enn hva Belgia gjorde under den første. Tyske tropper fikk fritt leide. Det var ”a defining moment” for Sverige, med en over tid trolig lite heldig virkning på svenskenes opplevelse av seg selv.

På slutten av 1960-tallet ble faren min, som da hadde startet sin pensjonisttilværelse i Spania, kjent med en svenske. Som kaptein under krigen hadde svensken sluppet jernbanevogner med tyske soldater gjennom Sverige opp til Narvik, vel vitende om at svensk nøytralitet dermed ble brutt. Han bad faren min om unnskyldning. Mer enn et kvart århundre senere naget dette sviket ham fortsatt.

Verdier kommer før interesser. Nettopp derfor er det som nå skjer i Irak – med amerikansk tortur av irakiske fanger – så helt ødeleggende for USA. Hva slags folk er amerikanere i ferd med å bli? Hva slags folk ønsker amerikanerne å være?